

Ferdinandy György

Géniuszok

Szabadka, Zombor, Újvidék! – Volt egy ilyen katonanóta (menetdal, marschlied) valamikor a negyvenes évek elején. Kölyökkoromban üvöltve énekeltem. Ennyit tudott a Délvidékről egy hozzám hasonló székesfővárosi gyerek. Azt persze igen, hogy arrafelé esett meg a nándorfehérvári ütközet, amikor is – amint az a történelemkönyvekben áll – porrá vertük az Oszmán (az ocsmány) törököt. Meg hogy erre a daldalra emlékeztet a déli harangszó. De arról már csak felnőtt fejjel értesültem, hogy Nándorfehérvárból időközben Szerbia fővárosa lett.

Ideje volt tehát – jobb későn, mint soha! – megismernem ezt az istenáldotta vidéket, ami – kell-e mondanom? – azóta annyi más istenáldotta vidékünkkel együtt elveszett.

Egy szó mint száz, siklunk lefelé, déli irányban, egy autósútrádán, ami Szegedet megkerülve egyenesen a röszkei határállomásra vezet. Útitársaink a Vajdaságból kerültek ide hozzánk, háborús menekültekből lettek veszprémi (egyetemi) emberek.

Irdatlan síkságon suhanunk át, értem már, hogy miért kap nevet ezen a vidéken minden *halom*. Kiderül az is, hogy miért beszélünk olyan halkán a határról. Olyan áhítatosan.

Röszkénél – oda-vissza – hosszú sor áll. Az úti okmányokat ellenőrzik. Még a tízórais kosárba is beleszabolnak a vámosok.

Útitársaink nyugtalanok:

- Vedd le a szemüvedet! – figyelmeztetik egymást. És ne nevetgélj! Persze hallgatni se tanácsos: a némaság is fölöttébb félreérthető.

Hát igen. A félelem. Nekem is évről-évre elszorult a gyomrom Hegyeshalom és Nickelsdorf között. Pedig azoknak a sötét éveknek már régen vége van.

Átérünk, alig másfél óra alatt.

- Röszkettünk Röszkén! – Vezetőnk sóhajt egy nagyot. A szülőföld évről-évre gyomorszájon vágja a hazalátogató kiszakadtakat.

A határzóna itt is virtuális világ. Lakatlan. Az út mentén romkocsmá: aprócska, kifosztott épület. A Csalogány. Siklunk, némán, a magyar rendszámú (külföldi) kocsiban.

*

Célállomásunk, Zenta, Esztergom méretű város. A középiskola mellett kapunk szobát; felcipelem a könyvektől dagadó kofferokat.

Alig félóra, éppen csak megisszuk a kávé, és kezdetét veszi a műsorom. Sinkovits Péter, egy újságíró-kolléga kérdez. Mindenről tud. Amihez csak hozzájutott, mindent olvasott. Elszégyellem magam: én még azt sem tudom, hogy hol vagyok. Zentáról nem a híres ütközet, csak Zentai doktor jut eszembe, a szentlőrinciek (a SZAC) legendás kapusa.

Harminc fiatal ül körülöttem a teremben. Okosan kérdeznek, ez itt egy úgynevezett tehetségkutató gimnázium. Nagyon hiányzik nekem a tanítás. A százszor elátkozott negyven év a trópuson.

A piac itt van a közelben. Kiszédelgünk a térre, lágyan pislog a langyos őszi nap. Feleségem végigtapogatja az ingeket. A százdolláros Yves Saint-Laurent pólókat itt tízért kínálják az árusok.

A Tisza-partot pedig nem hagyhatja ki, aki idelátogat.

Korán keltünk. Felmászunk a szobánkba, kialudnám magam. Alattunk, a földszinten, a folyóiratok jövőjéről folynak a tanácskozások. Nyilván arról, hogy *digitálisak* lesznek, vagy *virtuálisak*. Lemegyek, beülök a terembe kétszer is, azután mind a kétszer ki is osonok. Nem mintha nem érdekelne a jövő. De hát mindez itt csak technika. Az alkotó munkához nem sok köze van.

Nem szeretem persze, ha *interneten* íródik valami. Valahogyan mások: lezserebbek az ilyen szövegek. De amúgy minden újdonságra kíváncsi vagyok. Nem követem a régi tanácsot, azt, hogy *járt utat a járatlanért...* Ha megfogadtuk volna, még mindig az óriásgyíkok csapásán settenkednénk, *homunculusok*.

Hát csak így. Ilyen morfondírozások közepette múlik el a nap.

*

Nem vacsorázom. Rendszerint elnyom az álom, amint lenyelem a gyógyszerimeket. Ma este azonban mázsás kötet várákodik az asztalomon. Nyolcszáz oldalnyi szöveg, „megjelenését támogatta a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap”.

„Tisztelettel és barátsággal” ajánlja a Szerző. Belelapozok, azután nem tudom letenni. Az első részt („verses gyorsregény”) másfél óra alatt végigolvasom.

Fiatalkorok írnak az ilyen (mű)fajtalán mamutkönyveket. Vajon milyen lesz a folytatás? Egyelőre félelmetesen izgalmasak.

Alig pirkad, de a piacon már mocorognak az árusok. Mindenütt, a kávézóban csakúgy, mint a téren, magyarul beszélnek. Furcsa kavalkád: hol szegediesen, hol palócosan.

„Magyar Szó” ez is, ez a vaskos, újvidéki napilap. Megveszem, belenézek, azután egyhuzamban végigolvasom. Fogalmam sincs, hogy kiké s hogy kinek írnak. Gyilkosság, gyermekrablás, gyűjtogatás: kavarnak a gyé-betűs címszavak. Kegyetlen olvasmány. Lent ingyen sört és örök életet ígér egy plakát. Mindkettő megvalósítható: inni és hinni jó dolog.

Az apróhirdetésekből szopós és hasas birkák, bikaborjak, végezetül pedig az *in memoriam*. Száz szigorú halott.

Tíz óra felé a rendezvény (a tanácskozás) ébredni kezd. Egyik a másik után, gépkocsik állnak meg az udvaron. Gyűrött ifjú emberek kászálódnak ki belőlük. A szerkesztőségek: öten egy-egy kocsiban.

Kétórás késéssel indul útnak a nap. Ebéd majd valamikor délután. A meghívónk, Márta szerint van egy lerobbant kocsmá a közelben. Egy belső udvaron, ahová keskeny, sötét sikátor vezet. Körülüljük az asztalt, egy üstben zsíros mócsingféle rotyog. Odabent énekelnek, „járom az utat...”, félévszázados Vámosi és Záray-dalokat.

Sok simlis öregember. A régi társak jutnak róluk eszembe. Azok, akik visszamentek falura, amikor elültek a fényes szelek és bezártak a (népi) kollégiumok. Ők is így dünnögnek most valahol, egy ilyen hátsó udvaron.

*

Este végre sor kerül az én fellépésekre is. Kerülne, ám egyelőre hatról-hétre, hétről-nyolcra halasztják. Még egy kis harapnivalót is kitesznek elé, hogy türelmesebb legyek. Nehéz megmagyarázni, hogy nem működik az agyam, ha beszédtem a gyógyszerimeket.

Amúgy illusztris környezetben várákodom. Tavaly Bodor Ádám volt a díszvendég, és hát annakidején innen indult el Csáth és Kosztolányi. Erre tanyázik ma is Tolnai Ottó, és itt, Szenttamáson született szegény Gion. Ide hozott le Józsa Márti. Mind-mind – őt is beleértve – határon kívüliek.

Eszembe jut, hogy ha mai állapotunkról térképet csinálnék, a szomszéd országokra esne, ha nem is mind az öt, de legalábbis ötből négy géniuszom. A konzervatív Erdélyország Keleten, itt Délen ez a veszedelmes Vajdaság, és hát – hadd egyszerűsítsek! – valami fogcsikorgató humor Északon. Közöttük pedig, az aprócska haza. Magányosan küszködő vidéki folyóiratok, nyugatra kacsintgató székesfővárosiak.

Az ötödik már csak papíron létezik. Mióta ez a szép, új világ a nyakunkba szakadt, megszűnt (felszívódott, kihalt) a nyugati magyar irodalom. Dilettánsok dagonyáznak Cs. Szabó, Határ Győző, Szabó Zoltán örökében, az ő (ki)húlt helyükön hirdetik tragikomikus számárásaikat.

És Kárpátalja? Munkácsi, Bernovics-őseimet még csak nem is ismerem. Ez lenne az én öt gazdátlan géniuszom. Pedig hát mindnyájan egy csónakban evezünk. Hogy annyi irányban, ahányan csak vagyunk?

Tolnai Ottó este érkezik. Pontosan negyven éve láttuk utoljára egymást. Párizsban, egy Műhelyes összejövetelen. Nem sokat változott: olyan most is, mint a Marly-ban készült csoportképeken. Emlékszem, megbámultuk a hazuról érkezőket. Nyilván megbámulták ők is az idegenbeszakadtakat. Jó volt ott, együtt, Galliában. Hittük, erősen, hogy egységes és szétszakíthatatlan a magyar irodalom.

Most pedig itt. Fent a pódiumon Ottó Borgesről beszél. Elszálltak az évek. A párizsi társakból lassan már senki se marad. Hogy újak állnak a régiék helyébe? Digitális (virtuális) folyóiratok?

Itt ülnek ők is a téren. Ötösével, egy-egy lerobbant gépkocsiban.

*

Megszámolom, hatvanan vagyunk a teremben. Pályatársak, irodalom közeli fiatalemberek. Márta bemutat, felteszi az ilyenkor szokásos kérdéseket. Próbálok röviden felelni, asszonyom szerint túl sokat beszélek.

Megkérdem, hogy megy-e még *Colombo*, az amerikai krimi-sorozat. Akárcsak a nyomozó, ha lazítani akarok, én is szüntelenül a feleségemre hivatkozom. Csak hát missis Colombo virtuális személy. Az enyém pedig, tessék, itt ül a teremben. És nem szereti, ha túl sokat hablatyolok.

Ezen elnevetgélünk. A fiúk csodálkoznak, hogy a képernyő *Kalambo* hadnagyát következetesen o-val, *Kolombónak* szólítom. Elmagyarázom, hogy a mesterdetektív nem *gringo*. Olasz bevándorlók unokája, olasz neve van.

- Amerikát talán *Kalambassz Kristóf* fedezte fel?! – teszem fel a drámai kérdést, és ezen mindenki jót mulat. Ráadásul – így szoktam lezárni a témát – Péter Falk, a színész, a mi Falk Miksánk dédunokája. Volt idő, amikor magyarul beszéltek a hollywoodiak.

- Későre jár, műhelytitkokról már nem esik szó kilenc óra után. Nem sok értelme lenne: a könyveimet nem árulják a zentai boltosok. A restanciát dedikálom, azt, amit áthoztam a határon. Elfogy (gazdára talál) mind a hús darab.

Az utolsó szó Tolnaié. Visszafogad – mondja – a Vajdaság. Érezzem itthon magam. Még akkor is, ha a becskerekai családból senki se maradt. (Mert igen, az egyik felszólaló elmagyarázta, hogy Nagybecskereken is élnek névrokonok.)

Reggel kilenckor indulunk. Ilyenkor még alszik a tábor, ketten kísérnek ki az épület elé, Péter, az újságíró, és házigazdánk, Beszédes István, akinek ilyen szép, beszédes neve van.

Áthaladunk Magyarkanizsán, Horgoson, elmarad mögöttünk a Csalogány, ez a csalóka, csalogató csárdaépület. Röszkénél ismét van másfél órányi várakozás, de mi most már nem „röszketünk”. Megcselekedtük, amit megkövetelt a haza. Feleségem előkeresi passzusát, mi többiek a lakcímet igazoló hatósági kartonokat.

Ennyi. Meghívtak, körbejártak. Árnyékaért becsülik a vén fát. Idővel talán tűzrevalónak is jó leszek.